

Flaneren door de straten van de stad is een ideale manier om verborgen of vergeten hoekjes te ontdekken. Nog leuker is het om je op sleeptouw te laten nemen door iemand die de stad door en door kent. Volg de voetsporen van Pierre-Jacques Goetghebuer, een negentiende-eeuwse Gentse verzamelaar en ontdek de meest kleurrijke plekken en hun geschiedenis.

OP STAP MET GOETGHEBUER

Een architectuurwandeling in het negentiende-eeuwse Gent

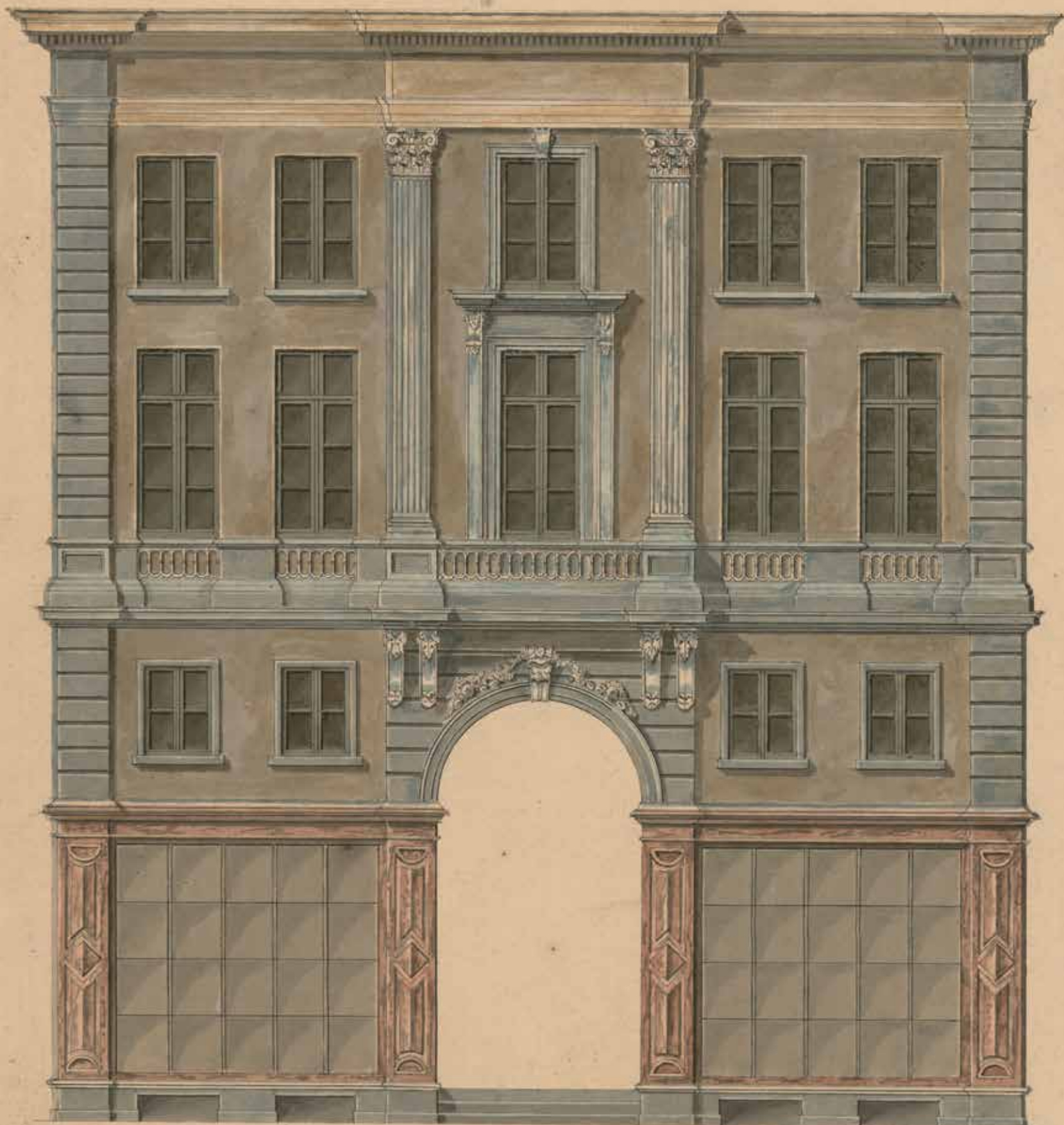
VERZAMELDRIFT Pierre-Jacques Goetghebuer (1788-1866) is een Gentse verzamelaar. Hij volgt een opleiding architect aan de academie van Gent, maar voert dit beroep nauwelijks uit; slechts een handvol gebouwen dragen sporen van zijn ontwerp. Na het maken van zijn bekendste boek, *Choix des monumens, édifices et maisons les plus remarquables du royaume des Pays-Bas* tussen 1817 en 1827, waarin hij diverse oude en nieuwe bouwstijlen uit de Lage Landen ophemelt, houdt hij zich voornamelijk bezig met het aanvullen en inventariseren van zijn historisch-topografische collectie over Gent. Bijna alle uithoeken van Gent komen hierin aan bod.

DE ATLAS GOETGHEBUER In een razendsnel tempo schiet in de negentiende eeuw de ene na de andere baanbrekende uitvinding uit de grond. Gasverlichting, lithografie, fotografie, stoommachine, trein en tram, het moet een duizelingwekkende ervaring geweest zijn om in die periode te leven.

Onder meer hierdoor verandert het stadsbeeld ingrijpend, doordat gebouwen afgebroken worden om plaats te maken voor nieuwe. De voorheen middeleeuwse stad barst uit haar voegen en verandert om zich aan te passen aan de noden van de moderne tijden en de vooruitgang.

Goetghebuer wordt geboren onder het Oostenrijkse bewind van Jozef II. Tijdens zijn jeugd ziet hij de Franse overheersers en Napoleon op het toneel verschijnen. Hij legt deze ervaringen grafisch vast. Zo tekent hij na de nederlaag van Bonaparte in 1815 een gedetailleerd plan van de veldslag in Waterloo. Voor Willem I grijpt hij opnieuw naar het burijn, het werktuig waarmee hij koperplaten graveert. Zijn *Choix des Monumens* is een eerbetoon aan tal van historische en moderne bouwwerken in de Lage Landen en wordt in 1827 aan de

Jozef Paelinck, *Pierre-Jacques Goetghebuer*, olieverf op doek, omstreeks 1835
PRIVÉBEZIT FAMILIE GOETGHEBUER

P. J. Goetghebuer del. 1860.

1.5 M

Pierre-Jacques Goetghebuer, *Gevelopstand Vanderdonckdoorgang, kant Vlaanderenstraat*, 1860, aquarel

koning opgedragen. Maar ook in Gent schrijft hij geschiedenis, niet enkel door te tekenen of graveren, maar door de stad te 'verzamelen'.

Het fenomeen van topografisch-historische atlassen ontstaat al in de zestiende eeuw, tegelijk met de kunstkabinetten, die de rijkdom van de bezitter moesten weerspiegelen. Het letterlijk vergroten van de wereld in de vroegmoderne tijd is iets wat mensen proberen vast te leggen, in verzamelingen, maar ook op papier. Een atlas is een eerste vorm daarvan. Atlassen zijn echter eindig. Een topografisch-historische atlas gaat ook over één gebied of stad, maar is helemaal niet zo eenduidig 'af'. Zo'n verzameling omvat meer dan enkel kaarten of plattegronden. Ook prenten, aquarellen, schilderijen, voorwerpen en objecten, munten en penningen en foto's maken hier deel van uit. Zolang de verzamelaar nog leeft, is zo'n atlas niet af. Voor Amsterdam en de Noordelijke Nederlanden zijn veel negentiende-eeuwse historisch-topografische atlassen bekend, minder bekend zijn voorbeelden in de Zuidelijke Nederlanden. Goetghebuer, die Gent verzamelde, lijkt op dit plan verder te gaan. Misschien had hij hier op zijn reizen doorheen de Noordelijke Nederlanden voorbeelden van gezien en was toen het plan voor Gent in zijn hoofd beginnen rijpen?

IN DE VOETSPoren VAN GOETGHEBUER De wandeling leidt langs twaalf opmerkelijke plaatsen en gebouwen die een rol hebben gespeeld in het leven van deze verzamelaar. Het vertrekpunt is de Graslei, aan het gildenhuis van de Vrije Schippers. Via de Oude Vismijn, het voormalige stadsarchief in de Abrahamstraat, het geboortehuis van Goetghebuer in de Lange Steenstraat, de gebouwen van de academie, de voormalige Baudelokapel met een gedenkplaat van deze verzamelaar, het stadhuis, de Sint-Baafskathedraal waar in de Villa-kapel een wapenschild van de familie Goetghebuer hangt, de Vanderdonckdoorgang en de Kouter, eindigt de tocht aan de Aula Academia in de Volderstraat. Deze gebouwen speelden stuk voor stuk een belangrijke rol in het leven van Goetghebuer. We lichten er een aantal uit.

LA MARCHÉ AU POISSON Voor de publicatie *Mémoires sur la ville de Gand* van Charles Diericx (1798-?) in 1814, graveert Goetghebuer de prachtige barokke façade van de Oude Vismijn op het Veerleplein. Dit gebouw werd door bouwmeester Adriaen Van der Linde geconstrueerd in 1689. Het bouwwerk weerspiegelt de commerciële stad die Gent was, met haar twee rivieren perfect gesitueerd voor de handel. Hiervan getuigt het timpaan, waarin de twee stromen, Leie en Schelde, alsook gesculpteerde vissen en de wapens van de stad voor-

komen. De tekening en een grondplan zijn eveneens opgenomen in Goetghebuer's boek *Choix des monumens*. De ingeniëuze constructie van het portiek zorgde voor een constante windstroom, waardoor kwalijke en ongezonde geuren van de handelswaar, de vis, meteen werden verdreven.

HET VOORMALIG STADSARCHIEF Na de dood van Goetghebuer wordt de collectie verkocht aan de stad Gent. Een groot deel hiervan belandt in 1935 in het voormalig stadsarchief in de Abrahamstraat. Voordien werd ze in de stadsbibliotheek, later de bibliotheek van de universiteit, bewaard. Daar werd ze met veel documenten en prenten verder aangevuld, allemaal over de stad Gent. De verzameling stond van bij het begin als de *Atlas Goetghebuer* bekend.

Vandaag bevindt het stadsarchief zich niet meer in de Berg van Barmhartigheid, maar in de Zwarte Doos in Gentbrugge.

Pierre-Jacques Goetghebuer, *Marché au Poisson*, in: *Choix des monumens, édifices et maisons les plus remarquables du royaume des Pays-Bas*, 1817-1827

ARCHIEF GENT, BIB_GSA2_A166

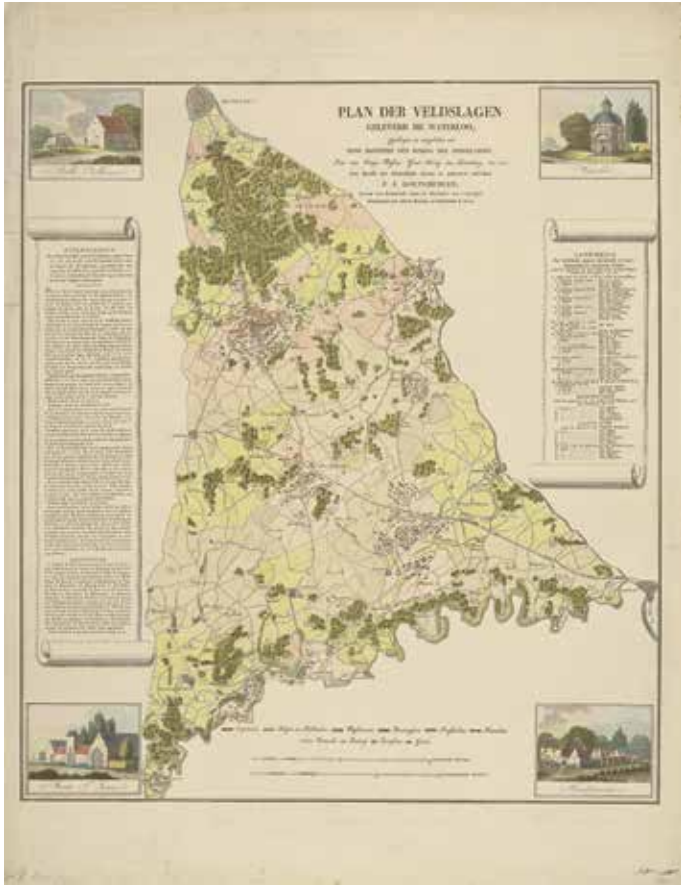
Berg van Barmhartigheid, waarin het stadsarchief Gent was gehuisvest tussen 1932 en 2005 - BEELDBANK GENT, © STAD GENT - RUDY VANDE VOORDE

De rederijderskamer *De Fontaine* in Gent, die in 1448 officieel erkend wordt, huist wel nog in de Abrahamstraat. Voor deze rederijderskamer ontwierp Goetghebuer een embleem. Het is afgedrukt in het boek dat Philip Blommaert (1809-1871), een Vlaamse schrijver in de Vlaamse Beweging, over deze Gentse organisatie schreef. Dit is een goed bewijs van hoe veel onderzoekers of schrijvers zich voor informatie of raad tot Goetghebuer en zijn collectie wendden. Zo bezorgde hij Blommaert gegevens uit stadsrekeningen en maakte hij een tekening van het logo van de rederijderskamer. Als blijk van dank ontving Goetghebuer hiervoor op 27 april 1847 het erelidmaatschap van de vereniging.

POSTHOTEL Het enige gebouw dat Pierre-Jacques Goetghebuer zelf ontwierp, is het – nu verdwenen – Posthotel op de Kouter. Het bevond zich naast de opera, maar werd in 1969 helaas afgebroken. Goetghebuer ontwierp het in 1815, op 27-jarige leeftijd. Voor die tijd stond er een rococogebouw van architect Bernard De Wilde (1691-1772). Nadien werd de paardenpost hier korte tijd gevestigd. Omwille van de goede verbindingswegen werd deze post verplaatst naar de Kouter.

Het bouwen van dit hotel duurde door vertragingen drie jaar. Eerst stond het bekend onder de naam Sint-Sebastiaanshof, daarna kreeg het de naam Posthotel. Het werd bijna meteen weer met afbraak bedreigd, omdat het door de bouw van de opera plaats zou moeten maken voor de aanleg van een straat. Maar gelukkig ontwierp Louis Roelandt (1786-1864), stadsarchitect van Gent, en net als Goetghebuer medestichter van de *Société des Arts* in Gent, een heel ander bouwplan, waardoor het toch nog even kon blijven staan. Volgens kenners was dit het mooiste hotel in Gent en omgeving. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd het gebouw door de Duitsers bezet.

HET 'GLAZEN' STRAATJE In de negentiende eeuw komt er een nieuw fenomeen op, dat vooral de gegoede klasse verheugt: de winkelgalerij. Dit is een wonder van de vooruitgang, waarbij vooral de interessante nieuwe bouwmaterialen glas en ijzer worden gebruikt. In die zin moet Gent niet meer onderdoen voor de andere Europese steden. Het is een prachtige plek om te flaneren en te genieten van luxueus gedecoreerde etalages. Maar ook het gebouw is een toonbeeld van klassieke smaak. Het werd in 1846 door Pieter Jan Vander Donckt gebouwd, naar ontwerp van architect Louis Eyckens. In 1860 paste Goetghebuer de voorgevel, gelegen aan de Brabantdam, naar neo-classicistisch model aan, op dat moment de gangbare bouwstijl.

Pierre-Jacques Goetghebuer, *Kaart van de veldslag in Waterloo*, 1815
PRENTENKABINET RIJKSMUSEUM

VERGETEN STRATEN De wandeling leidt nog langs een heleboel intrigerende Gentse plekken en legt hierdoor veel verborgen geschiedenis bloot. Goetghebuer was uniek in zijn opzet: hij verzamelde een stad in prenten en dat hebben weinigen in Gent hem nagedaan. Enkel de verzameling van onder andere Auguste Van Lokeren (1799-1872) lijkt hier een beetje op, net als de tekeningen die Armand Heins (1856-1938) van Gent maakte. Maar zo uitgebreid als bij Goetghebuer zijn deze verzamelingen, hoe mooi ook, bij lange na niet. Wie na de wandeling nog niet genoeg heeft van het stadsbeeld dat Goetghebuer zo enthousiast deelt, kan na afspraak in Archief Gent deze belangrijke iconografische collectie uitgebreid raadplegen.

—
INGE MISSCHAERT *Germaniste en kunsthistorica,*
voorzitter van GOF – de Vrienden van 't Archief

INFO De stadswandeling *Op stap met Goetghebuer* is gratis verkrijgbaar bij Visit Gent, Archief Gent en de Stadswinkel. Ook via de ErfgoedApp kun je deze wandeling maken. Het volstaat om de app op de smartphone te downloaden. De wandeling is ontwikkeld door Inge Misschaert, in samenwerking met Archief Gent en Gent on Files, de Vrienden van 't Archief. Wie lid wil worden van deze vereniging, betaalt 20 euro voor een jaar en ontvangt vier keer per jaar Archieflink, de nieuwsbrief van het GOF. Meer informatie vind je op <https://gentonfiles.be> of via gentonfiles@gmail.com. De Atlas Goetghebuer is raadpleegbaar in Archief Gent. De vernieuwde openingsuren: maandag, dinsdag, woensdag en vrijdag van 9 tot 13 uur en van 13.30 tot 16.30 uur. Donderdag, zaterdag en zondag gesloten. Info: archieff@stad.gent of T 09 266 57 34.

Het Posthotel in het begin
van de twintigste eeuw
ARCHIEF GENT, MA_SCMS_FO_3212